

על הארכיון המתחדש

בעתיד יורחב הארכיון ויועשר בתעודות, בכרזות, בהקלטות ובעדויות אחרות שייאספו אליו מחוץ לאקדמיה, והוא ייעשה למרכז לאומי לתולדות תחיית העברית בדיבור פה והתבססותה כלשון העם והמדינה. הארכיון יעמוד לרשות הקהל הרחב לצורכי עיון ומחקר.

באקדמיה שמור חומר ארכיוני רב המתעד את פעולות ועד הלשון והאקדמיה, ובתוך כך מספר את סיפורה של העברית בשנות תחייתה והתחדשותה. החומר כולל אלפי מסמכים ובהם זיכרונות דברים, דינים וחשבונות, מכתבים, שאלות ותשובות, חוזרים, קטעי עיתונים ועוד ועוד תעודות.

בשנת תשס"ט סודר כל החומר הארכיוני בתיקים ובמכלי ארכיון, והחומר מקוטלג בתכנת ארכיון. בד בבד נעשה רישום מקיף של תוכן התיקים, ובהמשך יוזן כל המידע למחשב.

מורשי ועד הלשון

"הרופא בודק את החולה בלשונו – כך גם אומה נבדקת בלשונה" – דברי המשורר דוד שמענוביץ (שמעוני), חבר ועד הלשון העברית, בכינוס הארצי הראשון של מורשי ועד הלשון. מורשי ועד הלשון היו נציגי יישובים מרחבי הארץ שענייני הלשון העברית היו קרובים ללבם. הם נענו לפניית הוועד לשתף עמו פעולה למען "תחייתה השלמה של לשוננו" ולרכז את ענייני הלשון במקומותיהם. תפקידיהם היו (א) לקבץ את "משאלותיהם של אנשי המשק לכל סוגי עבודתם בשטח הטרמינולוגיה העברית, ושיפור הלשון בכלל"; (ב) להקנות את "המונחים שהניח ועד הלשון, לכל הזקוקים להם".

הכינוס הראשון התקיים בתל-אביב בחודש כסלו תש"ו (1945) בהשתתפות תשעים וארבעה מורשים מיישובים בכל רחבי הארץ. המושב הראשון של הכינוס יוחד להרצאות חברי ועד הלשון על הוועד ועל פעולותיו; במושב השני ניתנה רשות הדיבור למורשים. בדבריהם משתקפת המציאות הלשונית המורכבת בארץ ישראל בשנים ההן.

- "יש לנו מלחמה עם הלוועזית הבאה בעקבות העולים. כל ימי בתפוצות לא שמעתי כל כך הרבה צרפתית כמו בימים המועטים, שבהם אני שוהה במושבה" (אבנר האפנר, מורשה ועד הלשון, כפר סבא).
- "זכיתי להתמנות בתור מורשה בנקודה יישובית שבה שולטת הגרמנית. אני מסכים לחברים המצביעים על פגימות בלשון הדיבור, אולם קודם כל נחוך, שידברו עברית ולו אך פגומה בראשיתה" (אליעזר טש, רמות השבים).
- אברהם איתן מבית שערס פתח בדברי התנצלות: "הנני חדש. עדיין לא הספקתי להתערוות היטב בלשונו ותרבותנו, ואיש המחרשה אנוכי. לכן אתכם הסליחה, אם אשגה בדיבורי. [...]"

ברצוני לדבר על פרשה נשכחת אבל נכבדה בשדה לשוננו. היינו על שמות המשפחה הלוועזיים וביחוד השמות הגרמניים. [...] כמו שעזבנו הרבה מנהגים נפסדים של הגולה, עלינו לחדול גם ממורשת גולה זאת, המבזה אותנו".

- "אנו צריכים לחיות באופן פעיל את חיי-תקופתנו, המחייבת אותנו לגאול את הלשון ולהציל מעינוי האילמות את ההורים, שהלשון חוצצת ביניהם ובין ילדיהם" (צבי אש, עברון).
- "בשיפור ובתיקון הלשון אנו זקוקים להוראות מוסמכות מטעם הוועד. הנהגתי פינת-לשון בחדר האוכל של קיבוצנו. בכל שבוע אני מפרסם מונחים ומתקן שגיאות [...]. יש לתת את החומר לשיעורין ולא בבת אחת: שבע מילים ואחר כך עוד שבע, ובדרך זו תקלטנה בנקל" (שלום סמיאטיצקי, נגבה).
- "במשקים נתבצר מקומה של העברית מבחינה עקרונית, ויש רק לקבוע דרכים שימושיות לעשיית אזנים ללשון" (יהודה שרני, גבעת השלושה).
- "בלי לשון אין קליטה. הניסיון המר הוכיח לנו כי אפשר לחיות שנים רבות בארץ ולא להיקלט בה. באתי לשטח זה של הלשון אגב הוראת העברית למבוגרים. ידעתי, כי אם לא אחבב עליהם את הלשון, לא יקלטו גם במשקים" (מרדכי רשפי, בית אורן).

המובאות מתוך "כינוס ארצי ראשון של מורשי ועד הלשון", לשוננו יד (תש"ו), עמ' 130-150;

שמואל איזנשטדט, שפתנו העברית החיה, תל אביב תשכ"ז, עמ' 267-272

ישעיהו עריף, שמכתבו מתפרסם כאן, היה מורשה ועד הלשון בקיבוץ שריד. עריף (1894-1985) עלה ארצה מפולין בשנת 1929. ביומניו השמורים בארכיון קיבוץ שריד הוא כותב שעבר "מהחיבה לארץ הקודש לאהבת א"י כמולדת לעם, מלשון הקודש

ללשון העברית המתחדשת". במכתבו יש ביטוי למחויבות האישית שלו ללשון העברית ולהנחלתה על רקע המציאות הדרמטית של "קרבות עשרת הימים" במלחמת העצמאות. תודה לשרית שץ וליעל כנען מקיבוץ שריד.

לכבי

שריד 19 יולי 1948

לשכת ועד הלשון

ת ל א ב י ב

ח"נ

רק מחמת טרדה יתרה הייתי את תשובתי על מכתבכם מיום 7/7 ש"ז. את קבלת המלון למשק החקלאי אישרתי כבר מזמן. דמיתי רק שמירושלים הוא הגיע אלי.

פעולתי הלשונית הישירה היתה בזמן האחרון לקויה, והשפעתה פחות נכרת בעטייה של המלחמה אשר דפקה על שערינו, שכן שכנינו הערבים צלפו יריות עלינו אפילו בימי ההפוגה הראשונה ללא "הפגזות". . . רק עם כי- בוש נצרת וסביבתה שלשום נשתחררנו מהטרדה איומה זו. נקווה כי מעתה יוחזר זרם החיים שלנו לאפיקו התקין.

מלבד פעולה ישירה של עריכת המדור, פועל אני פעולה בלתי ישירה, וזו לא הוזנחה גם בימי המלחמה. והיא: בעריכת העתון הפנימי שוקד אני על תקוני לשון וסגנונה, וכן במידה שחומר לימודי במוסד החינוכי נכתב ונכפל במכפלה שהנני עובד בה - עושה אני אותו הדבר. אף על פי שכל תיקון ושיפור הם דוקא למורת רוחם של "נותני העבודה" שלי, מחוסר הרגשת הצורך בהקפדה על טהרת לשון וסגנון עברי הראוי לשמו.

הנני מצפה לחוברת "לשוננו" א-ב, כךך ט"ז

בברכה ובהוקרה

ישעיהו עריף

דוד בן-גוריון כותב לוועד הלשון

מכתבו של דוד בן-גוריון, יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית, אל ועד הלשון בעניין קביעת מונחים בעברית למוסדות המדינה והשלטון. המכתב נשלח ערב כינונה של מועצת המדינה הזמנית.

הסוכנות היהודית לארץ ישראל

משרד ההנהלה
ד. בן-גוריון - יו"ר
למנהלים: "SEKRETARAT"
DOCTOR: BEN-GURION, RUDOLF: ROSEN

מחשבת נג' לזכר
המחלק
המספר

תל-אביב, יום חמישי, כ"ד בשבט, תש"ח
(4.2.48)

למפקד ועד הלשון,
רח' הסלך ג'ורג', בית המעלות,
ירושלים.

5/2/48
5451

לוועד הלשון - שלום וברכה,

עם התקרבות המועד לקביעת מועצת-שלטון זמנית ע"י ועדת האו"ם יש לכנס ולפרסם את כל החומר הלשוני והסונתיים השייכים לחמי המדינה, חוקה, מסורה, סטדוניה, נציגיה, פקידה, נבחרים ומוסונים: כגון ראש המדינה, מיניסטרינים, חברי הכנסת, קונזרים וסגניהם ועושי דברם הגבוהים והנמוכים בדרגות שונות, בית הנבחרים או בתי הנבחרים וקציניו הנבחרים והמוסונים (יו"ר, סגנים, לבלרים, מזכירים, סופרים וכו'), השלטונות המחוזיים העירוניים והכפריים, בתי הכנסת לדרגותיהם, המסורה והז'נרמריה והצבא, לשכותיהם, משרדיהם, יחידותיהם ודרגותיהם (דיוויזיה, בריגדה, בטליון וכו') וקציניהם הגבוהים והנמוכים, (מגנרל ועד קורפורל וטוראי), מונחי הפרודורה הפרלמנטרית (סדר היום, רשות הדבור, המסקה, שסוע וכו'), שליחי המדינה כלפי חוץ - אמבסדורים, קונסולים נספחים ועוזריהם - שרות משאי, שרות אינפורמציה ותעסולה וכדומה.

רצוי שועד הלשון ישתף בעבודה זו מומחים למספט הקונסטיטוציוני ומספט-העמים ואולי יחלק העבודה בין ועדות-משנה לפי סוגי הענינים והענפים השונים.

בכבוד רב
ד. בן-גוריון

ישיבת המליאה הראשונה

באלול תשי"ג אושר בכנסת "חוק המוסד העליון ללשון העברית", ובכסלו תשי"ד התכנסה מליאת האקדמיה לישיבתה הראשונה. המליאה היא הסמכות העליונה של האקדמיה ללשון העברית; לפניה מובאות סוגיות לשון שנתבררו בוועדות האקדמיה לשם דיון סופי ואישור. ההחלטות שאושרו בה מקבלות את תוקפן הרשמי לאחר חתימת שר התרבות ופרסומן ב"רשומות".

מספר החברים באקדמיה מוגבל בחוק לעשרים ושלושה, ובשעת ייסודה מנתה חמישה-עשר חברים (והם באים כאן ברשימת הנוכחים והמצטדקים). מלבד החברים נבחרים גם חברים יועצים וחברי כבוד. החברים נבחרים לכל ימי חייהם, והם פועלים בהתנדבות ובלא כל תמורה חומרית.

ישיבת המליאה

הישיבה הראשונה

ביום י"ט בכסליו תשי"ד בשעה 11–12.45 בצהריים באולם הישיבות של משרד החינוך והתרבות.

הנוכחים: שר החינוך והתרבות, פרופ' ב' דינור.

החברים האדונים בן-חיים, בנעט, ברקוביץ, הזו, זולאי,

טור-סיני, ייבין, כהן, פולוצקי, קלוזנר, ריבלין, שניאור,

המוזיר המדעי הא' מדן.

האדונים ילון, עגנון ושמעוני הצטדקו על היעדרם.

סדר היום: א. פתיחה ע"י שר החינוך והתרבות

ב. בחירת הנשיאות

ג. אישור המלצתו של חבר המינויים לבחירת חברי-כבוד

ד. בחירת ועדות

ה. שונות

א. שר החינוך והתרבות מקדם בברכה את החברים ופותח:

חוק המוסד העליון ללשון העברית מטיל את ביצועו עליי כשר החינוך והתרבות. ובתוקף חוק זה אני פותח את ישיבתכם הראשונה. על ישיבה זו מוטל לבחור נשיא או נשיאות וועדות לארגון ולתקנון, לתקציב ולמפעלי מדע. הנשיא או הנשיאות אפשר לבחור עד לאישור התקנון או לתקופה ארוכה יותר. על ועדת הארגון והתקנון לעשות את עבודתה בזריזות, ולשכתי עם היועצת המשפטית של משרדי יסייעו בידה. על ועדת התקציב להכין בהקדם את תקציב הצרכים הדחופים של המוסד.

מבקש את זקן החברים, הא' קלוזנר, לשבת ראש.

ההצעה מתקבלת ללא התנגדות.

הא' טור-סיני מודה לשר החינוך והתרבות בשם ועד הלשון העברית

ובשם הוועד המכין לייסוד האקדמיה על מאמציו ופעולותיו בהקמת המוסד.

שר החינוך עוזב את הישיבה. הא' קלוזנר יושב ראש.

ב. ברוב דעות גדול נבחר הא' טור-סיני לנשיא המוסד עד לאישור התקנון.

הא' טור-סיני מודה על הבחירה ומקבל לידו את ניהול הישיבה. מזכיר את הראשונים להחייאת הלשון ומודה לחברי ועד הלשון ולעובדיו על העבודה והעזרה עד עתה, וכן לראש הממשלה, לשר החינוך והתרבות ולחברי הוועדה לחינוך ולתרבות בכנסת על מאמציהם ופעולתם בהקמת המוסד. מברך את החברים הנבחרים ומביא את ברכת האוניברסיטה העברית למוסד.